Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle
StV@eduskunta.fi

Vastineen täydennys sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi tartuntatautilain 58 d §:n muuttamisesta (HE 118/2021 vp)

Viitaten sosiaali- ja terveysvaliokunnalle toimitettuun perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 28/2021 vp) sosiaali- ja terveysministeriö toteaa seuraavaa:

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ottaen huomioon ehdotetun sääntelyn kasuistisuuden aiheuttamat ongelmat, sosiaali- ja terveysvaliokunnan olisi syytä tarkastella, mahdollistaisiko nopeasti muuttuva epidemiatilanne myös nyt muutettavan 58 d §:n kumoamisen.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että perustuslakivaliokunta on sinänsä lausunnossaan (PeVL 16/2021 vp) katsonut, että tartuntatautilain määräaikaisten kirjainpykälien, myös 58 d §:n, voimassaoloajan jatkamiselle 31.12.2021 saakka ei ole estettä. Samassa lausunnossaan perustuslakivaliokunta on tuonut esille, että epidemian kulkuun liittyy aina väistämättä myös ennakoimattomuutta. Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan valmiuslain mukaisia käyttöönottoasetuksia pitänyt välttämättömyys- ja oikeasuhtaisuusarvion kannalta merkityksellisenä myös, että säännöksen muotoilu valtuuksien soveltamisesta on mahdollistava ("voidaan soveltaa") eivätkä toimivaltuudet siis tule automaattisesti ilman erillistä harkintaa sovellettaviksi (ks. esim. PeVM 2/2021 vp, kappale 13, ks. myös PeVL 6/2009 vp, s. 4/I).

Nyt ehdotettavan 58 d §:n osalta sosiaali- ja terveysministeriö kiinnittää huomiota siihen, että säännös on nimenomaisesti mahdollistava, eikä se tule sovellettavaksi automaattisesti ja suoraan lain nojalla. Rajoituksen asettaminen edellyttää viranomaisen tekemää päätöstä – jonka taustalla on tehty päätökseen edellytyksenä oleva välttämättömyysharkinta. Myös päätöksiä tekevillä viranomaisilla, kuten aluehallintovirastoilla ja kunnilla, on osaltaan velvollisuus arvioida mahdollisen rajoittavan päätöksen suhdetta perusoikeuksiin. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että viranomaisella on 58 d §:n mukaista päätöstä tehdessään velvollisuus arvioida päätöksen oikeasuhtaisuutta ja välttämättömyyttä suhteessa päätöksen tavoitteeseen ja päätöksellä suojeltaviin oikeushyviin. Tämä osaltaan turvaa ministeriön näkemyksen mukaan sen, ettei laissakaan säädettyjä perusoikeuksiin puuttuvia toimivaltuuksia voida käyttää ilman asiallisia ja välttämättömiä perusteita.

On otettava huomioon, että mikäli 58 d § kumottaisiin kokonaan, ei viranomaisilla ei olisi mahdollisuutta oikeudellisesti sitovalla tavalla rajoittaa epidemian leviämistä muutoin kuin 58 §:n ja 58 g §:n nojalla. Nämä säännökset eivät kuitenkaan kata kaikkia tilanteita ja tiloja, joissa epidemian pahentuessa tai

uusien muuntautuneiden viruskantojen aiheuttaman terveysriskin vuoksi voisi olla tarpeen ottaa rajoitustoimenpiteitä käyttöön ihmisten hengen ja terveyden suojelemiseksi.

Lain 58 d §:n puuttuminen keinovalikoimasta voisi epidemian mahdollisesti pahentuessa, uusien muuntautuneiden viruskantojen ilmaantuessa tai rokotteista saadun suojan mahdollisesti heikentyessä vaarantaa sekä ihmisten hengen ja terveyden että terveydenhuollon kantokyvyn, sillä viranomaisten käytössä ei olisi tiettyjen tilaisuuksien tai tilojen sulkutoimia lukuun ottamatta muita ennakollisia, oikea-aikaisia ja tehokkaita toimia covid-19-epidemian leviämisen ehkäisemiseksi. Tämä voisi johtaa myös siihen, että viranomaisten olisi ihmisten hengen ja terveyden suojelemiseksi välttämätöntä ryhtyä kokonaissulkuihin, sillä lievempien keinojen käyttäminen ei 58 d §:n kumoamisen johdosta olisi enää mahdollista.

Tartuntatautilain tarkoituksena on ehkäistä tartuntatauteja ja niiden leviämistä sekä niistä ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Näin ollen tartuntatautilain tarkoittamien toimenpiteiden tulisi lähtökohtaisesti olla ennakoivia, jotta epidemian leviämistä voitaisiin tehokkaasti estää ja samalla suojella parhaalla mahdollisella tavalla ihmisten henkeä, terveyttä sekä terveydenhuollon palvelujen riittävyyttä. Sosiaali- ja terveysministeriö korostaa, että tartuntatautilakiin sisältyy myös toistaiseksi voimassaolevina sellaisia säännöksiä, joiden nojalla on tartuntatautien leviämisen ehkäisemiseksi mahdollista puuttua perusoikeuksiin nyt ehdotettua 58 d §:n sääntelyä jyrkemmin. Esimerkiksi henkilökohtaiseen koskemattomuuteen voidaan puuttua pakollista terveystarkastusta tai pakollista rokotusta koskevan sääntelyn nojalla, samoin tartuntatautilain karanteenia ja eristämistä koskevilla säännöksillä voidaan puuttua henkilökohtaista vapautta ja liikkumisvapautta koskeviin oikeuksiin. Tartuntatautilain 58 d §:n soveltamiskynnys on edelleen korkea, minkä vuoksi perusoikeuksiin puuttuvia tilojen käytön edellytyksiä koskevia rajoitustoimenpiteitä ei voida ottaa käyttöön, mikäli epidemiatilanne ei sitä mahdollista. Rajoituksia itsessään ei siis pidetä voimassa varmuuden vuoksi, vaan välttämättömässä tilanteessa tilojen käytön edellytyksiä koskien olisi mahdollista tehdä päätös. Nykyisessä muodossaan, ilman nyt ehdotettua muutosta, säännös olisi joka tapauksessa ollut voimassa joulukuun 2021 loppuun saakka. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että säännöksen voimassaolon jatkaminen joulukuun 2021 loppuun saakka on edelleen perusteltua, oikeasuhtaista ja välttämätöntä.

Perustuslakivaliokunnan mielestä sosiaali- ja terveysvaliokunnan on syytä tarkastella, voitaisiinko sääntelyn päämäärät saavuttaa velvollisuudella järjestää tilojen käyttö siten, että lähikontaktien välttämisen asemasta vähennettäisiin asiakkaiden ja toimintaan osallistuvien sekä seurueiden lähikontaktin aiheuttamaa tartunnanriskiä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on sosiaali- ja terveysvaliokunnalle toimittamassaan lausunnossa ehdottanut harkittavaksi, että 58 d § 1 momentin ensimmäisen lauseen viimeistä sivulausetta joka ehdotetussa muodossa kuuluu: *"…, että asiakkaiden ja toimintaan osallistuvien sekä seurueiden on tosiasiallisesti mahdollista välttää lähikontakti toisiinsa."* muutettaisiin seuraavaksi: *"…, että asiakkaiden ja toimintaan osallistuvien sekä seurueiden lähikontaktin aiheuttamaa tartunnan riskiä voidaan vähentää."*

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy THL:n näkemykseen siitä, että epidemian torjunnan kannalta oleellista on ehkäistä tartunnan riskiä. Lähikontaktin välttäminen on yksi tartuntoja ehkäisevä keino. Sosiaali- ja

terveysministeriö toteaa, että jos valiokunta haluaa huomioida tartuntariskin säännöksessä lähikontaktin sijaan THL:n ehdotuksen mukaisesti, jättäisi sana 'vähentää' epäselväksi sen, millainen tartunnan riskin vähennys olisi kussakin tilanteessa ja päätöksessä tavoiteltu tai riittävä. Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa säännöksen viimeiseksi sanaksi 'ehkäistä', joka paremmin kuvaisi tavoiteltua vaikutusta ja olisi tartuntatautilain tavoitteen mukainen. Tällöin muotoilu olisi seuraava: "*Jos on ilmeistä, että 58 c §:n mukaiset ja muut jo toteutetut toimenpiteet eivät ole riittäviä ja jos covid-19-epidemian leviämisen estämiseksi 2 momentissa säädettyjen edellytysten täyttyessä on välttämätöntä, kunnan tartuntatautien torjunnasta vastaava toimielin voi antaa toimialueellaan kaikkia 5 momentissa tarkoitettuja toimijoita velvoittavan päätöksen, jonka mukaan yleisölle avoimien tai rajatun asiakas- tai osallistujapiirin oleskeluun tarkoitettujen tilojen käyttö on järjestettävä siten, että asiakkaiden ja toimintaan osallistuvien sekä seurueiden lähikontaktin aiheuttamaa tartunnan riskiä voidaan* ***ehkäistä.***"

Sosiaali- ja terveysministeriö ehdottaa myös, että 1 momentin virkettä täsmennettäisiin seuraavasti: "*Päätöksessä on lisäksi selostettava, mitä yleisölle avoimilla ja rajatun asiakas- tai osallistujapiirin oleskeluun tarkoitetuilla tiloilla sekä* ***tartuntariskin ehkäisyllä*** *tarkoitetaan.*"

Perustuslakivaliokunta tuo lausunnossaan esiin myös, että tautiryppäiden merkittävyyden arviointiperustetta olisi syytä täsmentää.

Hallituksen esityksessä ehdotetun 58 d §:n 2 momentin mukaan 1 momentissa tarkoitettu päätös saadaan tehdä, jos kunnan tai sairaanhoitopiirin alueella todetaan merkittäviä tautiryppäitä, joiden tartuntaketjuja ei pystytä luotettavasti jäljittämään ja jotka aiheuttavat asiantuntija-arvion mukaan merkittävän riskin uusien tartuntojen laajaan leviämiseen alueella. Säännöskohtaisten perustelujen mukaan "merkittävillä tautiryppäillä tarkoitettaisiin sellaisia tilanteita, joissa tartuntaketjuja ei pystyttäisi luotettavasti jäljittämään ja jotka aiheuttaisivat asiantuntija-arvion mukaan merkittävän riskin uusien tartuntojen laajaan leviämiseen alueella. Laajalla leviämisellä tarkoitetaan uusien tapausten merkittävää lisääntymistä ja leviämisten ryppäiden ulkopuolella, mikä vaikeuttaa tapausten jäljitettävyyttä. Harkinta siitä, milloin kyseessä olisi merkittävä tautirypäs, jää päätöksentekijälle, jonka tulee päätöksenteossaan nojautua asiantuntija-arvioon." Tartuntaryppäiden merkittävyys on siis määritelty säännöksessä, ja tässä sosiaali- ja terveysministeriö tarkastelee sen seuraavia osatekijöitä:

a) tartuntaketjujen luotettava jäljittäminen
b) asiantuntija-arvion mukaan merkittävä riski uusien tartuntojen laajaan leviämiseen alueella.

a) Tartuntojen jäljitettävyys on ollut yksi epidemiatilannetta kuvaavista tekijöistä, joita pandemian aikana on seurattu. Viimeisimmän covid-19-hybridistrategian seurannan tilannearvioraportin 8.9.2021 mukaan viikolla 35 kotimaassa saaduista tartunnoista 62 %:ssa tapauksista tartunnanlähde saatiin selvitettyä. Osuus on noussut elokuusta, jolloin vain noin puolet tartunnoista saatiin jäljitettyä. Tartuntojen jäljitettävyys oli yksi kriteeri myös aiemmin hybridistrategian toimintasuunnitelmassa mukaisten epidemiavaiheiden määrittelyssä, joista sittemmin on toimintasuunnitelman päivityksen yhteydessä luovuttu. Aiemman toimintasuunnitelman mukaan mitä matalampi osuus tartunnanlähteistä oli selvitettävissä, sitä merkittävämpää oli epidemian leviäminen. Suunnitelmassa erityisenä rajana

pidettiin jäljitettävyyden raja-arvoa 2/3 – leviämisvaiheessa tartunnanlähteistä pystyttiin selvittämään alle 2/3.

Mikäli tartuntaketjut pystytään jäljittämään, tarkoittaa se sitä, että ne pystyään katkaisemaan tartuntatautilain mukaisten eristämis- ja karanteenipäätösten avulla. Toisaalta tilanteessa, jossa merkittävää osaa tartunnoista ei pystytä jäljittämään, on todennäköistä, että tartunnat leviävät väestössä laajemmin.

b) Asiantuntija-arvion mukaiseen merkittävään riskiin uusien tartuntojen laajaan leviämiseen alueella vaikuttavat paikalliset olosuhteet, esimerkiksi missä väestöryhmissä, tilanteissa ja tiloissa tartuntoja havaitaan, kuinka paljon tartuntoja havaitaan ja miten määrä on kehittynyt. Lisäksi asiantuntija-arvioon vaikuttaa tieto leviävistä viruskannoista ja niiden ominaisuuksista.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa lisäksi, että riittävää suojaa vailla olevien terveyden ja hengen turvaamisen kannalta on kuitenkin edelleen perusteltua, että paikallisilla viranomaisilla on käytettävissään keinoja, joilla laajempi väestöleviäminen voidaan kohdennetusti ja tehokkaasti estää, mikäli yksilötason toimet eivät riitä tautiryppäiden leviämisen estämiseen ja keinoilla voidaan vähentää yksilö- ja yhteiskuntatason haittavaikutuksia.

Mikäli asiantuntija-arvioiden perusteella on uhka siihen, että tautiryppäät ja niiden nopea laajeneminen ovat niin merkittäviä, että tämä lisää riskiä hallitsemattomalle väestöleviämiselle, hyvinvointipalvelutarpeen merkittävälle kasvamiselle tai henkien ja terveyden vaarantumiselle, tulee olla mahdollisuus ottaa käyttöön toimintatapa, jolla paikallisia tai alueellisia rajoitusmahdollisuuksia voidaan toteuttaa.

Muilta osin sosiaali- ja terveysministeriö viittaa 14.9.2021 lähettämässään vastineessa toteamaansa.